

Sollerö Föreläsningförening

En förmiddag ringde det på dörren. Utanför stod en dam som presenterade sig som Nancy Presthans från Mora. Hon berättade, att hon varit på ett "Loppis" i Mora och där hade hon sett en bok som hon tyckte kommit på avvägar. Hon köpte boken för ett fåtal kronor. Det var en gammal protokollsbok för Sollerö Föreläsningförening och hon ville gärna att den återbördades dit den hörde hemma. Av vilken anledning boken hamnat på en loppmarknad i Mora kände hon inte till.

Boken visade sig vara prydligt inbunden med brunt omslag och försedd med en etikett där det i proper handstil var skrivet "Protokollsbok för Sollerö Föreläsningförening". Det första protokollet i boken var daterat den 21 febr. 1904, skrivet av kyrkoherde J.A.Thunberg som i kyrkan hade pålyst intresse för att bilda en förening. Det framgick av det första protokollet att en grupp valdes att utarbeta stadgar för föreningen. Uppläst av kyrkoherden i Sollerö kyrka den 28 febr. 1904. Den 8 maj 1904 antogs stadgarna och det antecknades att 17 personer anmält sig som medlemmar. Den första styrelsen bestod av kyrkoherde J.A. Thunberg ordförande, kronolänsman O.Stadig, handlanden A. Newton, folkskollärarna P. Lindén och M.Larsson samt till suppleanter And.Holmer och Mats Olof Olsson. Som synes något av "gräddan" på ön. Det tillhörde vanligheterna denna tid att förnamnen endast skrevs med initialer. Namnet Anders förkortades alltid till And. Medlemsavgiften bestämdes till 15 öre.

Ändamålet med föreningen framgick av 1 § i stadgarna:

"Genom populära föreläsningars anordnande väcka och underhålla håg för vetande och att på detta sätt sprida nyttig och förädlade upplysning. Politiska och religiösa meningsstrider få icke indragas inom området för föreningens verksamhet".

Det framgår uppenbart av den första säsongens program att man strävade efter att följa stadgarnas intentioner. Exempelvis föreläste:

Fil. kand. Mauritz Sterner, Hudiksvall om Bildningens betydelse för livslyckan,
Rektor Max Grenander, Eskilstuna om Trådlös telegrafi,
Fil.dr. N.V.E. Nordenmark om Stjärnhimlen,
Teol.ass. J.Th.Bring, Uppsala, om David Livingstone,

Doc. David W. Mylerman, Uppsala om Hvad babylonierne tänkte och kände,
Dr. Hamne, Säter, om Frisk luft,
Löjtnant Ernst Liljedahl, om Fosterlandskärlek,
Löjtnant Ernst Liljedahl, om Ungdom och sedlighet.

Som synes var föreläsningssprogrammen både tidsenliga och mycket varierande. För att komplettera framställningarna beslutade föreningen att tillsätta en kommitté som fick i uppdrag köpa in en skioptikonapparat – den tidens oundgängliga attribut för att illustrera det talade ordet. Styrelsen förhandlade med Logen Dalarnas Ögonsten om att kostnadsfritt få disponera ordenshuset till föreläsningsskvällar. Detta beviljades under förutsättning att logen i gengäld fick använda skioptikonapparaten gratis. Idel välvilja från bägge föreningarna alltså – för den goda sakens skull.

En allvarlig skism seglade upp i december 1909 då handlanden Newton reserverade sig mot kyrkoherde Thunbergs inval i styrelsen. Han anförde att kyrkoherden vid kommunalstämma bortröstade ett väckt förslag om att hälften av hundskattemedlen skulle beviljas föreningen. Det hade varit styrelsens uppdrag att vid kommunalstämman begära beloppet. Newton ansåg att kyrkoherden ”saknade det intresse för föreläsningssföreningen som dess styrelseledamot böra hafva” och att han inte borde ifrågakomma vid val av ny styrelse. Tydligt fanns det visst fog för Newtons invändning för han fick stöd av Vik Mats Andersson som även han reserverade sig. Man ville tydligen få bort kyrkoherden ur styrelsen.

Skismen resulterade i att kyrkoherde Thunberg i januari 1910 inkom med en begäran om entledigande från styrelseuppdraget. Även kronolänsman O. Stadig begärde utträde trots att han inte nämndes i Newtons reservation. Det kan vara möjligt att Newtons välkända annonskampanj i vilken länsmannen figurerade, kan ha bidragit till hans beslut (om träkroken se Sool-Öen 1975). Länsmannen tjänstgjorde på Sollerön fram till 1913, då han tillträdde tjänst på annan ort.

Kyrkoherde Thunberg efterträddes som ordförande i styrelsen av Mats Larsson, ”Bruter Mas”, välkänd solleröbo, - folkskollärare, kantor i församlingen, bankman – och han kom att bli den verkliga entusiasterna som hängivet arbetade för föreningen under flera decennier. I styrelsen invaldes även Rull Jöns Andersson – ordförande i sockenstämman – och Bus Anders Andersson. Av protokollsbooken framgår att under 1930-talet ingick bl.a. Anton Melin, folkskollärarna Bror J. Moen och Erik Thorell, som även var föreståndare för skolbiblioteket. Skolfolket dominerade således styrelsen denna tid men föreläsningarna var ändå lika varierande. Några exempel:

1928 sollerö Föreläsningsförenings verkliga pionjär Kantor Mats Larsson (Bruter Mas) i kretsen av sina sångare i Hembygdskören, där även hustrun Alma ingick. Foto: Håll Nils Mattsson.

Länsveterinär G.E.Nordström - Husdjursskötsel,
 Pastor K.G.Skoglund – Alkoholfrågor,
 Agronom A.Elofsson – Avkastningens höjande på ängar och slogar,
 Med.Lic. Julius Keriberg – Späda barns vård,
 Dr. E.Svensson – Bismarck och tyska riket,
 Prof. H.Juhlin Damfeldt – Små jordbruk och förutsättning för deras ekonomiska framgång,
 Teol. J.A.Bring – Självvuppfostran,
 Fil.kand. E.Mattsson – Ungdomsliv bland araber,
 K.E.Forsslund – Med Dalälven från källorna till havet,
 Fil. lic. Gerda Boethius – Dalarnas kyrkor.

I protokolls-boken fanns vissa luckor som kan tolkas så att verksamheten kan ha varit vilande vissa tider. Bokens sista protokoll är daterat den 30 januari 1940. Det fanns dock ett löst utdrag instuckat, daterat 4 dec. 1949, tydligen från en efterföljande protokolls-bok, där det framgår att Bond Erik Persson var ordförande, Per Danielsson föreståndare och kassör. Övriga ledamöter var Axel Bohm, Albin Andersson och Fru Beda Johansson. Skolfolket hade således avslutat föreningsarbetet och ersatts av andra aktiva föreningsentusiaster. Att föreläsnings-

föreningens verksamhet fortsatte finns många bevis på, bl.a. gästades Sollerön av den välkände forskningsresanden Sten Bergman som berättade över ämnet: Med hundslåde genom Kamchatka. Även den kände trubaduren Gunnar Tureson gästade Sollerön och berättade och sjöng visor av Dan Andersson. Sedan den nya styrelsen övertagit verksamheten, kom frisksport-”profeten” Are Waerland till ordenshuset och föreläste om sin lära i det fullsatta ordenshuset.

Sollerön. I. O. G. T. Ordenshus.

Styrelseledamoten Axel Bohm var en ivrig anhängare av frisksportrörelsen och via dessa kontakter lärde han känna Waerland och övertalade honom att komma till Sollerön. Waerland var sträng vegetarian och förkastade animalisk kost. Axel minns publikens munterhet när Waerland vältaligt förklarade att i stället för att äta upp grisen, blev man mycket sundare och friskare av att äta samma vegetabiliska mat som djuret ifråga.

Axel Bohm minns även att föreläsningsföreningen på 1950-talet firade sitt 50-årsjubileum med ett storstilat kaffekalas i ordenshuset.

Denna första protokollsbok visar således att föreläsningsföreningens verksamhet varit betydande och det är ställt utom allt tvivel att föreningen bidragit till ökat vetande om skilda företeelser i den tillvaro som präglade den tidsanda som rådde under föreningens aktiva period. Sedan kom televisionen och förändrade tillvaron radikalt.

Helmer Nilsson